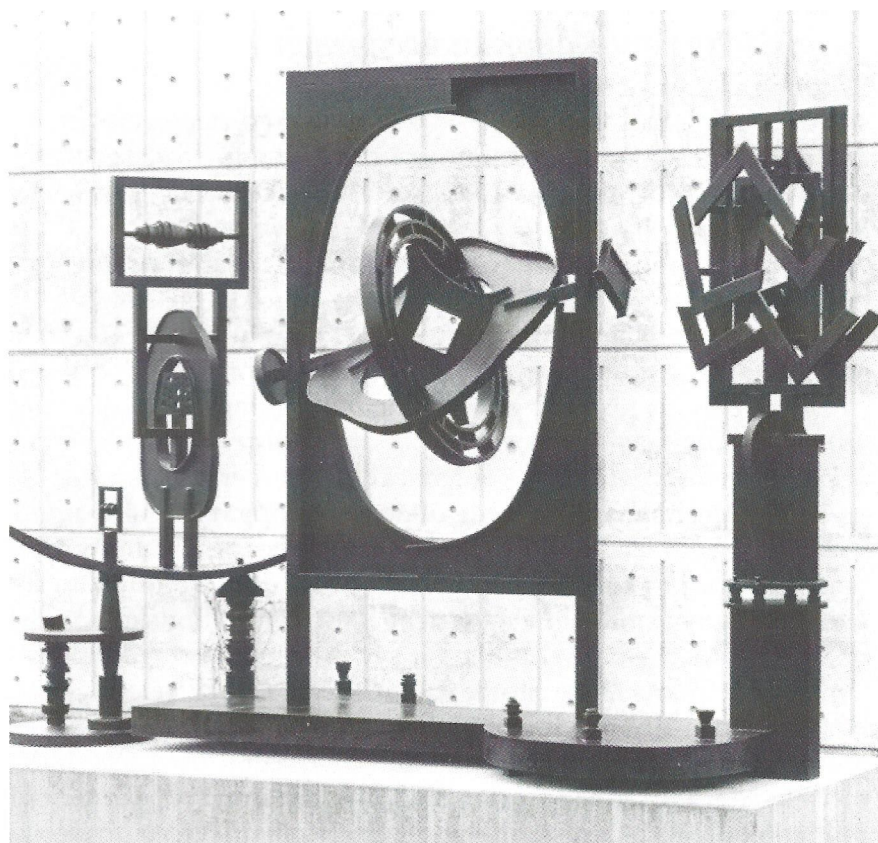

Billedet næste side viser Robert Jacobsens skulptur, Fortid-nutid-fremtid, som er opstillet foran Amtsgården i Roskilde

Fra by og amt

Verwohlt og Kommunalreformen

af Henning Strøm

Almindeligt om Kommunalreformen

Kommunalreformen er blevet betegnet som dette århundredes største administrative reform. Ved reformen skete der en omlægning af den offentlige administration fra overvejende at være statslig, centralt dirigeret til overvejende at blive decentralt, lokalt eller kommunalt styret.

Danske kommuner administrerer i dag 2/3 af samfundshusholdningen, og Danmark indtager på dette område en særstilling i Europa. Der er ikke andre lande, hvor kommunerne optræder så selvstændigt og administrerer så store midler som i Danmark.

Det var en forudsætning for denne omlægning af den offentlige administration, at det kommunale styre blev moderniseret og effektiviseret, og det forudsatte igen, at kommunerne fik en størrelse og en afgrænsning, der passede til de lokale opgaver. Før Kommunalreformen var landet opdelt i 1.388 kommuner og 25 amtskommuner. 85 af kommunerne var købstæder m.m., der stod uden for den amtskommunale inddeling og som på lige fod med amtskommunerne varetog større opgaver inden for sygehus- og sundhedsvæsenet, vejevæsenet m.m. Disse større lokale opgaver var således lagt i hænderne på i alt 110 administrative enheder. Ved inddelingsreformen i 1970 blev antallet af kommuner reduceret fra 1.388 til 275, medens de 110 enheder, der stod for de større opgaver, blev reduceret til 16 (14 amtskommuner samt København og Frederiksberg kommuner).

Når så stor en reform kunne gennemføres i vort demokratisk opbyggede land, og det endda lykkedes at opnå énstemmig tilslutning i folketinget til principperne for den ny kommuneinddeling, så skyldtes det en række særlige omstændigheder – herunder ikke

mindst, at der ude omkring i landet var personer, der indså, at en ny kommunestruktur var nødvendig for at sikre det lokale selvstyre, og som var villige til at ofre tid og kræfter på at overbevise de enkelte kommuner og indbyggerne om nødvendigheden af en reform af lokalstyret.

Baggrunden for reformarbejdet

Det var særlig siden midten af 1930'erne, det var gået galt i kommunerne. De mange små landkommuner havde vanskeligheder med at løse skole- og sociale opgaver i pagt med tidens krav, og problemerne blev ikke mindre af, at landbefolkningen var i tilbagegang som følge af omlægninger af landbrugsproduktionen. Også byerne havde problemer. Den kraftige befolkningstilvækst kunne ikke rummes inden for de gamle købstadsgrænser, og der dannedes forstadsbebyggelser i de omkringliggende sognekommuner. Bysamfund, der i det daglige fungerede som en enhed, skulle administreres af flere kommuner.

Staten måtte træde hjælpende til, først og fremmest med økonomisk hjælp. Med de udbetalte statstilskud fulgte kontrol og tilsyn, og i takt med øgede tilskudsprocenter og tilskudsbeløb reduceredes den lokale selvstændighed. Dertil kom, at staten i en række tilfælde var nødsaget til at overtage administrationen af lokale opgaver, såvel nye som gamle.

I 1959 blev der nedsat en kommission, der fik til opgave at vurdere mulighederne for at genskabe en selvstændig lokalforvaltning. Kommissionen gik meget konkret til værks og udarbejdede omfattende undersøgelser udvalgte steder i landet. Undersøgelserne var ledsaget af skitser til en ny kommuneinddeling, og det påvistes, hvordan en ny struktur kunne øge mulighederne for en bedre administration af opgaverne. Undersøgelserne gav anledning til debat og i nogle tilfælde endog til forhandling mellem kommuner om frivillige sammenlægninger - i første række sammenlægning af sognekommuner.

Roskilde-undersøgelsen

For at skabe grundlag for sammenlægningsovervejelser også uden for de undersøgte amter, tog man flere steder initiativet til selv at tilvejebringe det grundlæggende materiale. Roskilde amt var et af de første amter, der indledte en sådan undersøgelse, og vistnok det første amt, hvor købstæderne kom med i undersøgelsesudvalget.

I januar 1963 vedtog amtsrådet og den lokale sognerådsforening at iværksætte en undersøgelse af inddelingsproblemerne i amtet – en undersøgelse, der dog i første omgang alene skulle omfatte sognekommunerne. Verwohlt var den egentlige igangsætter, og det blev da også ham, der måtte tilvejebringe hovedparten af det omfattende materiale. Han sikrede personligt kontakten til de to købstæder, Roskilde og Køge, men allerede i løbet af efteråret lykkedes det ham at overbevise udvalget om det rimelige og nødvendige i, at de to købstæders borgmestre blev optaget i selve udvalget – det såkaldte kommunestrukturudvalg.

Undersøgelsen var besværlig og kunne ikke undgå at blive præget af, at inddelingsproblemerne i amtet var blandt de mest komplicerede i landet – dels som følge af de særlige udbygningsplaner for Køge Bugt området, og dels som følge af de særdeles vanskelige forhold omkring de to købstæder. Der var meget store forstadsbebyggelser i sognekommunerne omkring købstæderne, og sognerådene gjorde alt for at undgå overhovedet at drøfte tanken om indlemmelser eller sammenlægninger.

Alligevel lykkedes det udvalget at afslutte sit arbejde, og den 21. oktober 1964 kunne udvalget præsentere en veldisponeret undersøgelse. Materialet – der også omfattede et skitseforslag til en kommuneinddeling – kom til at danne grundlaget for de videre drøftelser om inddelingsproblemerne i amtet.

Også Roskilde amt kunne fremvise eksempler på frivillige kommunesammenlægninger – en ny Lejre kommune blev dannet ved sammenlægning af Rorup-Glim, Lejre og Osted kommuner og en Ramsø kommune ved sammenlægning af Gadstrup-Syv og Snoldelev kommuner. Vilkårene for de to kommunesammenlægninger blev udarbejdet med kraftig støtte af Verwohlt.

Undersøgelsen gav anledning til drøftelser om flere kommunesammenlægninger, og anledning til en debat, undertiden en ret voldsom debat. Det lykkedes Verwohlt med sin personlige integritet og sin store saglige ballast at holde debatten på sporet, så Roskilde amt kunne yde sit værdifulde bidrag til den stadig stigende interesse for en ændret kommunestruktur herhjemme.

Det ny Roskilde amt

På grund af de særdeles vanskelige inddelingsforhold i amtet måtte hovedparten af inddelingsproblemerne overlades til den ny kommission, Kommunalreformkommissionen, der var nedsat for at sikre gennemførelsen af den ny kommuneinddeling i overensstemmelse med de af folketinget vedtagne principper.

Ved etableringen af den ny amtsinddeling blev amtet udvidet med dele af det nedlagte Præstø amt. Inden for det ny Roskilde amts grænser blev det samlede resultat af inddelingsreformen, at i alt 41 oprindelige kommuner blev sammenlagt til 11 nye og større kommuner, og at administrationen af de større lokale opgaver blev overført fra de to amtsråd og de to købstæder til én enhed, det Roskilde amt, som vi kender i dag.

Etableringen af den nye amtskommune blev forberedt af et særligt fællesudvalg med repræsentanter for de hidtidige amtsråd og købstæderne. Verwohlt blev sekretær for udvalget, der udover at søge at skabe enighed om de økonomiske mellemværender mellem de implicerede kommuner også skulle skabe rammerne for amtskommunens fremtidige virke, herunder den organisatoriske opbygning. Løsningerne fra Roskilde amt kom til at danne forbillede for andre amter.

Verwohlt var selvskreven til at blive det nye amts første amtskommunaldirektør, og han blev i øvrigt den først udnævnte amtskommunaldirektør i hele landet.